

SIFA rapport

Nr. 2/95

Ingeborg Rossow
Bente Træen

PÅ KAFE I NORGE
Om kafebruk, alkoholbruk og livsstil

**Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning
Oslo 1995**

På kafe i Norge

Om kafebruk, alkoholbruk og livsstil

Ingeborg Rossow & Bente Træen

**Statens institutt for alkohol og narkotikaforskning
Oslo 1995**

ISBN 82-7171-193-8

INNHold

Forord	3
Innledning	5
Data og metoder	9
Kafe- og restaurantvaner og alkoholkonsum på serveringssteder	10
Sammenhengen mellom kafebesøk og drikkevaner	28
Kafebesøk og drikkesorter	34
Kafebesøk og drikkemønstre	44
Bruk av serveringssteder og livsstil	47
Kafebesøk og livsstil	50
Referanser	54
Sammendrag	57
Sluttnoter	58

Forord

Sosial- og helsedepartementet og Forskningsrådet har for perioden 1991-1994 finansiert prosjektet "Alkoholservering i Norge". Prosjektet har hatt som målsetting dels å beskrive ulike sider ved restaurantkulturen i Norge, blant annet restaurantbesøkenes epidemiologi og skjenkestedene som sosial arena. I dette ligger et ønske om å få et bedre kunnskaps- og forståelsesgrunnlag for hvem som besøker kafeer, restauranter o.l., hvor ofte ulike grupper i befolkningen besøker serveringssteder, hva dette betyr for alkoholkonsumet, og hvilke sosiale funksjoner de ulike serveringsstedene fyller for ulike grupper.

Under slutføringen av denne rapporten har den politiske debatten omkring skjenkepolitikken i Oslo på nytt blusset opp. Argumentene i debatten viser med all tydelighet at det er nødvendig med et bedret kunnskapsgrunnlag for politiske beslutninger på dette området. Denne rapporten vil ikke kunne gi svar på alle de spørsmål som reises i tilknytning til det å utforme eller endre en skjenkepolitikk og kontrollpolitikk, men den vil, forhåpentligvis, kunne være et bidrag til en bedring av den relativt magre og begrensede kunnskapen vi i utgangspunktet har på dette området ut fra få tidligere norske studier.

Det er tidligere publisert flere artikler fra prosjektet (Træen & Nordlund, 1993; Træen & Rossow, 1994; Træen, 1995). Noe er også presentert på internasjonale forskningsmøter (Træen & Nordlund, 1992; Træen & Rossow, 1993; Rossow & Træen, 1993; Træen, 1994). Denne rapporten er ment å supplere de tidligere publikasjoner. Vi håper at vi vil nå et større publikum enn leserne av internasjonale forskningstidsskrift.

Under den siste delen av arbeidet med denne rapporten har vi hatt stor nytte av kommentarer og innspill fra våre kolleger på SIFA. Takk til Arvid Amundsen, Ragnar Hauge, Sturla Nordlund, Kai Pernanen, Astrid Skretting og Helge Waal.

Oslo, desember 1995

Ingeborg Rossow og Bente Træen

Innledning

De offentlige skjenkestedene; restauranter, barer, kafeer, puber, osv, har en rekke funksjoner og dekker mange ulike behov i samfunnet. Samtidig er alkoholbruk på skjenkestedene uten tvil også forbundet med ulike typer av problemer, både problemer for det enkelte individ (som helsemessige og økonomiske konsekvenser) og problemer for samfunnet som helhet, - for kollektivet (som bråk og uorden, vold, og annen kriminalitet). Alkoholbruk på skjenkestedene er derfor et offentlig anliggende og reguleres også gjennom de virkemidlene som offentlige myndigheter har til rådighet, - spesielt den kommunale skjenkepolitikken. I løpet av 1980-årene skjedde det en betydelig endring både i omfanget av serveringssteder og typer av serveringssteder; antallet kafèer og restauranter økte betydelig gjennom 1980-tallet. Totalt økte antallet skjenkesteder for alkohol i hele landet fra 2439 i 1980 til 4596 i 1990, mens det i det foregående tiåret, fra 1970 - 1980 hadde vært en økning i antall skjenkesteder 2295 til 2439. Størst var denne endringen i Oslo, hvor det gjennom 1970-tallet ikke hadde vært noen nevneverdig endring i antallet skjenkesteder, mens det skjedde en fordobling i antallet i løpet av få år på 1980-tallet. Fra 1982 til 1987 økte antallet skjenkesteder i Oslo fra 286 til 551 (Statistisk Sentral-byrå). Denne økningen innebar også en større variasjon i typer av serveringssteder. Mange skjenkesteder fikk et mer kontinentalt preg i mange henseender, både mht interiøret, meny-innhold og bruksmåte (Træen, 1995). Disse endringene kan ha hatt betydning både for det totale alkoholforbruket, for drikkemønstre på serveringsstedene, for hvilke sosiale funksjoner skjenkestedene fyller, og for omfanget av problemer knyttet til alkoholkonsum på offentlige skjenkesteder.

Våre kunnskaper om restaurantvaner, alkoholkonsum og drikkemønstre

i den norske befolkningen er foreløpig av et relativt begrenset omfang. Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning ga for 5 år siden ut en rapport om restaurantvanene i Trondheim (Nordlund, 1990). Seinere er det kommet noen publikasjoner på restaurantvaner i Oslo (Træen og Nordlund, 1993; Træen og Rossow, 1994; Træen, 1995). De sistnevnte arbeidene er imidlertid knyttet opp til spesifikke problemstillinger, og vi mangler derfor en mer almannsk beskrivelse av restaurantvaner, alkoholkonsum og drikkemønstre for hele den norske befolkningen.

Denne rapporten omhandler tre sider av bruk av serveringssteder; - en beskrivelse av sosiodemografiske kjennetegn av gjestene på serveringssteder; - hvordan alkoholkonsum og drikkemønstre er knyttet til bruk av serveringssteder; - og bruk av kafeer og restauranter som del av ulike livsstiler, - knyttet til mønstre i typer av atferd og aktiviteter.

De funnene vi skal presentere her er basert på to intervju-undersøkelser fra representative nasjonale utvalg av den voksne befolkningen i Norge. I den første delen av rapporten vil vi beskrive funn fra en intervju-undersøkelse som ble foretatt i 1994. I den siste delen av rapporten, som omhandler livsstilsaspekter, vil vi basere oss på data fra en tidligere intervju-undersøkelse som ble foretatt i 1991. Grunnen til at vi må gå noe bakover i tid ved bruk av data for den siste delen av rapporten, skyldes at vi ikke har data for å belyse livsstilsaspekter fra seinere undersøkelser. Vi vil imidlertid anta at det for størstedelen av befolkningen ikke er skjedd vesentlige endringer på dette området i Norge de siste få årene, og at de sammenhenger og tendenser vi finner i data fra 1991 også gjelder i dag.

Ved å bruke intervju-undersøkelser av et utvalg av befolkningen, kan man danne seg et bilde av omfanget av et fenomen (f.eks. hvor stor andel

av befolkningen som går på restaurant eller kafe minst en gang i uka), og man kan danne seg et bilde av visse tendenser eller sammenhenger (f eks om det er menn eller kvinner som oftest går på kafe, eller om det er noen sammenheng, - og i såfall hva slags sammenheng, mellom kafebruk og drikkemønstre). Den standardiserte måten å spørre på i slike intervjuer begrenser imidlertid muligheten for å forfølge svar eller temaer, og denne metoden er derfor mindre velegnet til å besvare alle de "Hvorfor" og "Hvordan"-spørsmålene som også vil være relevante i denne sammenhengen.

Et sentralt tema i denne rapporten er besøk på serveringssteder. Fra et alkohol-forskningssynspunkt er det naturlig nok besøk på offentlige skjenkesteder (dvs serveringssteder med alkoholbevilling) som er av primær interesse. Vi kan imidlertid ikke forutsette at alle, eller tilnærmet alle i et utvalg av befolkningen nødvendigvis kjenner til om det eller de serveringsstedene de har besøkt, serverer alkohol eller ikke. Når vi har stilt spørsmål om hvor ofte respondenten har vært på et serveringssted siste år, har vi derfor ikke gjort noen presisjon med hensyn til skjenkebevilling på serveringsstedene. De besøkene som rapporteres vil derfor også omfatte serveringssteder uten skjenkebevilling. Vi vil imidlertid anta at besøk på serveringssteder uten skjenking utgjør en liten og relativt ubetydelig andel av de rapporterte besøkene på serveringssteder. I følge tall fra Statistisk Sentralbyrå (1992) har 92 % av alle serveringssteder i Norge skjenkerett for alkohol (dvs øl med ca. 4,5% alkohol, vin og/eller brennevin).

Av rent språklige hensyn vil begrepsbruken variere noe. Besøk på serveringssteder vil derfor også bli omtalt som kafebruk eller restaurant-besøk uten at det i dette ligger noen presisering med hensyn til hva slags serveringssted det dreier seg om.

For å kunne vite noe om hvorvidt sammenhenger, forskjeller eller tendenser er så betydelige at de med all sannsynlighet ikke er tilfeldige, har vi foretatt en rekke ulike statistiske tester. Detaljene ved disse testene er ikke gjengitt i denne rapporten, men i tabeller hvor variable er merket med *, betyr det at testen var statistisk signifikant, og det vil si at det er mindre enn 5% sannsynlighet for at forskjellen eller sammenhengen er en tilfeldighet.

Data og metoder

Spørreundersøkelsen 1994

Beskrivelser og analyser i den første delen av rapporten bygger på en intervju-undersøkelse av et representativt utvalg av befolkningen 15 år og eldre i Norge. Datainnsamlingen ble foretatt av Markeds- og Mediainstituttet (MMI) høsten 1994, de aller fleste av intervjuene ble foretatt i november måned. Utvalget omfattet i alt 2711 personer over 15 år fra hele landet. Utvalgsprosedyren som ble benyttet av MMI, er basert på Statistisk Sentralbyrås stratifisering av landets kommuner i 102 utvalgsområder (se sluttnote 1). Fra disse er det så trukket et tilfeldig utvalg av husstander, som er brukt som startadresser for 4 intervjuer. Dersom det ikke ble oppnådd intervju på en uttrukket adresse, ble en nærliggende adresse (husstand) brukt istedet.

Spørreskjemaet som ble benyttet ved MMI's intervjuer var utarbeidet av SIFA, og fordi undersøkelsen inngår i en serie av intervju-undersøkelser omkring alkoholvaner i den norske befolkningen, er mange av spørsmålene identiske med dem som er stilt i tidligere undersøkelser. Når vi ved hjelp av spørsmål i et intervju skal forsøke å kartlegge folks alkoholkonsum, vil det nødvendigvis være en del feilkilder som man skal ta hensyn til ved fortolkningen av resultatene. Selv om vi bruker mange spørsmål for å kartlegge alkohol-konsumet så nøyaktig som mulig, vil de estimatene vi får for alkoholkonsumet ikke være uttrykk for det faktiske alkoholkonsumet, og de tallene vi får blir betydelig lavere enn det reelle alkoholkonsumet, trolig i størrelsesorden 40% av det faktiske konsumet (en nærmere redegjørelse for dette er bl a gitt i Nordlund, 1992). Selv om de absolutte tallene for alkoholkonsum er for lave, antar vi allikevel at tendensen til underrapportering eller

utilstrekkelig måling av alkoholkonsumet er almen, og vi antar at de sammenhenger og tendenser vi finner likevel har gyldighet. For en nærmere beskrivelse av datamaterialet vises også til SIFA-rapport nr. 1/95 (Amundsen et al, 1995).

Spørreundersøkelsen 1991:

I den siste delen av rapporten, som omhandler kafebesøk og livsstil, bygger vi analysene på data fra en tidligere undersøkelse om drikkevaner i den norske befolkningen. I oktober 1991 ble det utført en nasjonal intervju-undersøkelse som et ledd i SIFA's prosjekt om skjenkesteder og alkoholkonsum. Undersøkelsen omfattet et netto-utvalg på 2002 personer over 15 år, bosatt i Norge. Disse ble tilfeldig trukket ved en to-trinns utvalgsmetode fra den samlede norske voksne befolkning utenfor institusjoner på samme måte som utvalget i 1994. Undersøkelsen ble gjennomført av Norsk Gallup Institutt A/S, og det ble brukt pre-kodete skjema under intervjuene. Utvalget ble antatt å være tilnærmet representativt for den voksne norske befolkningen. Spørreskjemaet omfattet sosio-demografiske variable, spørsmål vedrørende alkoholvaner (frekvens og mengde) og alkoholberuselse, fritidsaktiviteter, samt kafebesøk. Spørsmålet om kafebesøk var formulert på samme måte som i 1994-undersøkelsen.

Kafe- og restaurantvaner og alkoholkonsum på serveringssteder

De intervjuete ble spurt om "Hvor ofte går du på kafe eller restaurant?" Svarkategoriene og fordelingen på disse er gjengitt i tabell 1.

Tabell 1. Fordeling av respondenter etter hvor hyppig de oppgir å gå på kafe eller restaurant, n= 2696.

Antall kafebesøk	Omregnet antall besøk per år	% (n)
4-7 x/uke	286	3,9 (105)
2-3 x /uke	130	10,1 (271)
1 x /uke	52	14,1 (379)
2-3 x /mnd	30	18,5 (499)
1 x/mnd	12	14,9 (401)
5-10 x/år	7,5	17,1 (462)
1-4 x /år	2,5	14,5 (390)
< 1 x/år	0	7,0 (189)

I de etterfølgende analyser er denne variabelen omregnet til et årlig antall besøk på kafe ved at vi for hver svarkategori har brukt midtpunktet for å beregne antall kafebesøk per år. Eksempelvis er kategorien "2-3 ganger per uke" omregnet som 2,5 ganger per uke multiplisert med 52 uker = 130 ganger per år. Omregningstallene er også gjengitt i tabell 1.

De intervjuete ble bedt om å anslå hvor stor andel av deres samlede årlige alkoholkonsum som ble drukket på skjenkesteder (kafe, restaurant, bar, osv.). Med utgangspunkt i det beregnede årlige alkoholkonsumet, kunne vi derved få et anslag for hvor mye alkohol (omregnet i liter ren alkohol per år) respondentene drakk ute på skjenkesteder. Både usikkerheten som ligger i det beregnede samlede årlige alkohol-

konsumet og usikkerheten som er knyttet til å angi hvor stor del av denne alkoholemengden som er inntatt på skjenkesteder, innebærer at anslaget for hvor mye alkohol respondentene har konsumert på skjenkesteder både blir for lavt, og at det blir ganske omtrentlig. Selv om tallene derfor ikke kan gi et uttrykk for det faktiske konsumet på skjenkesteder, vil vi anta at disse tallene gir et brukbart bilde på hvordan alkoholkonsumet på skjenkesteder fordeler seg i befolkningen.

Fordelingen på andel av siste års samlede alkoholkonsum som er inntatt på skjenkesteder er i det følgende bare beskrevet for den delen av utvalget som oppga å ha drukket alkohol siste år, - i alt 2360 personer (87,1 % av hele utvalget). Av disse var det 23,8% som oppga at de ikke hadde drukket noe alkohol på serveringssteder siste år. Gjennomsnittlig prosentandel som ble drukket på serveringssteder var 26.9%, medianen var på 15%, og 16,2% av respondentene svarte at de drakk mer enn halvparten av siste års alkoholinntak på kafeer, restauranter, barer, o.l. Ser vi på anslaget for mengde ren alkohol som er konsumert på serveringssteder, finner vi at 73,5% av respondentene har et beregnet konsum på skjenkesteder som er mindre enn 1 liter ren alkohol per år. Gjennomsnittet er 1,05 liter ren alkohol, og medianen er på 0,26 liter.

Både hvor mye alkohol som konsumeres på kafeer og andre bevertningssteder, og hvor ofte man oppgir å besøke kafeer, restauranter etc., varierer til dels betydelig med en rekke sosio-demografiske kjennetegn. Dette er også vist i tabell 2a, som angir gjennomsnittlig mengde alkohol konsumert på skjenkesteder siste år og gjennomsnittlig antall besøk på kafeer og andre serveringssteder siste år, fordelt etter kjønn, aldersgrupper, sivilstand, utdanningsnivå, bosted og egen inntekt.

Tabell 2a) Gjennomsnittlig antall besøk på serveringssteder siste år etter kjønn, alder, sivilstand, utdanning, bosted og egen inntekt.

	Gjennomsnittlig antall kafebesøk per år
Kjønn *	
Mann	40,1
Kvinne	27,7
Alder*	
15 - 24 år	59,7
25 - 39 år	40,4
40 - 59 år	26,8
60 - 94 år	17,0
Sivilstand*	
Ikke gift	44,2
Gift/samboende	25,9
Utdanning*	
Folkeskole	19,5
Ungdomsskole	30,5
Videregående	37,3
Universitet	39,8
Bosted*	
Oslo	40,8
Andre storbyer	32,4
Ellers i landet	30,6
Egen inntekt *	
< 60.000	39,5
60-100.000	29,9
100-160.000	32,6
160-200.000	32,1
200-300.000	32,6
300-400.000	42,4
400-500.000	45,6
> 500.000	48,2

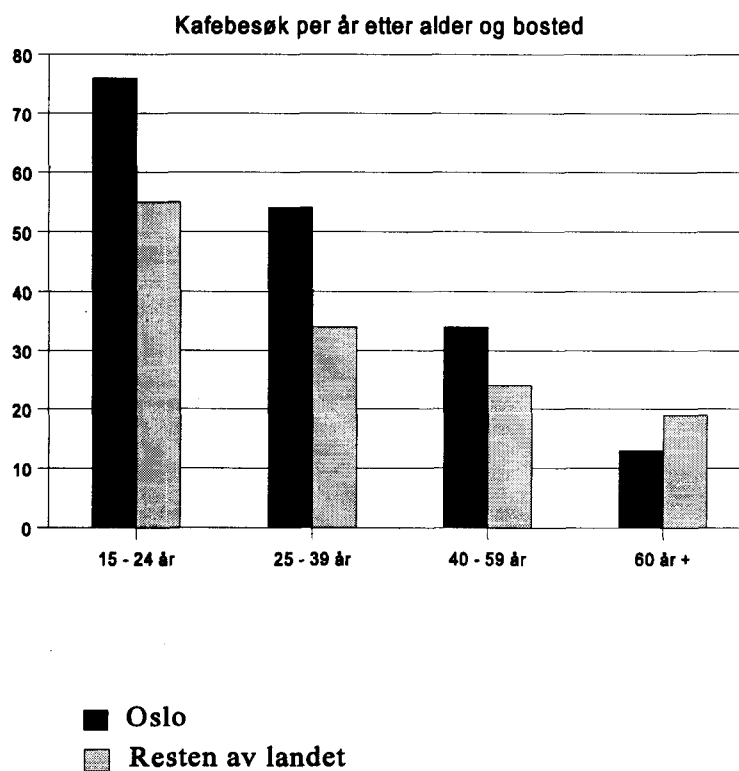
Tabell 2b. Gjennomsnittlig anslått mengde alkohol konsumert på skjenkesteder siste år etter kjønn, alder, sivilstand, utdanning, bosted og egen inntekt.

	Gjennomsnittlig alkoholkonsum på kafe siste år (omregnet i liter ren alkohol)
Kjønn*	
Mann	1,28
Kvinne	0,56
Alder*	
15 - 24 år	1,78
25 - 39 år	1,27
40 - 59 år	0,73
60 - 94 år	0,14
Sivilstand*	
Ikke gift	1,26
Gift/samboende	0,65
Utdanning*	
Folkeskole	0,23
Ungdomsskole	0,70
Videregående	1,07
Universitet	1,24
Bosted*	
Oslo	1,37
Andre storbyer	0,83
Ellers i landet	0,71
Egen inntekt*	
<60.000	1,68
60-100.000	1,43
100-160.000	1,69
160-200.000	1,98
200-300.000	2,61
300-400.000	3,20
400-500.000	3,71
> 500.000	3,11

Vi ser her at både antall besøk på serveringssteder og den mengde alkohol man har drukket på kafeer og restauranter er høyere blant menn enn blant kvinner, høyere i de yngre aldersgruppene, høyere blant de som ikke er gift eller samboende, høyere blant de med høyest almenntidning, høyere blant de som bor i Oslo, og høyere i de høyeste inntektsgruppene. Dette mønsteret er det samme som det vi finner for alkoholkonsum generelt i befolkningen (kfr. Nordlund, 1985; Saglie, 1994; Amundsen, Nordlund og Vale, 1995).

I tabell 2a så vi at de som er hyppige kafegjester oftere er menn, de er unge, de bor i Oslo eller en annen storby, de er enslige, og de har høyere utdanning. Men, er det nå slik at disse sosiodemografiske variablene har den samme betydning under ulike betingelser eller forhold? Har f eks utdanningsnivå den samme betydning for hvor ofte man går på kafe enten man bor på et mindre tettsted eller man bor i Oslo? Eller, betyr det å være enslig i forhold til det å være gift eller samboende like mye for kvinner som for menn når det gjelder kafebesøk? Slike mulige *samspillseffekter* har vi undersøkt i videre analyser (se sluttnote 2). Vi fant da at betydningen av alder for antall kafebesøk i året var større i Oslo enn andre steder i landet. Selv om befolkningen i Oslo i gjennomsnitt går oftere på kafe og restaurant enn resten av befolkningen, er forskjellen i besøksfrekvens mellom de yngre aldersgruppene (under 40 år) og den eldste aldersgruppen (over 60 år) større i Oslo enn i resten av landet (se figur 1).

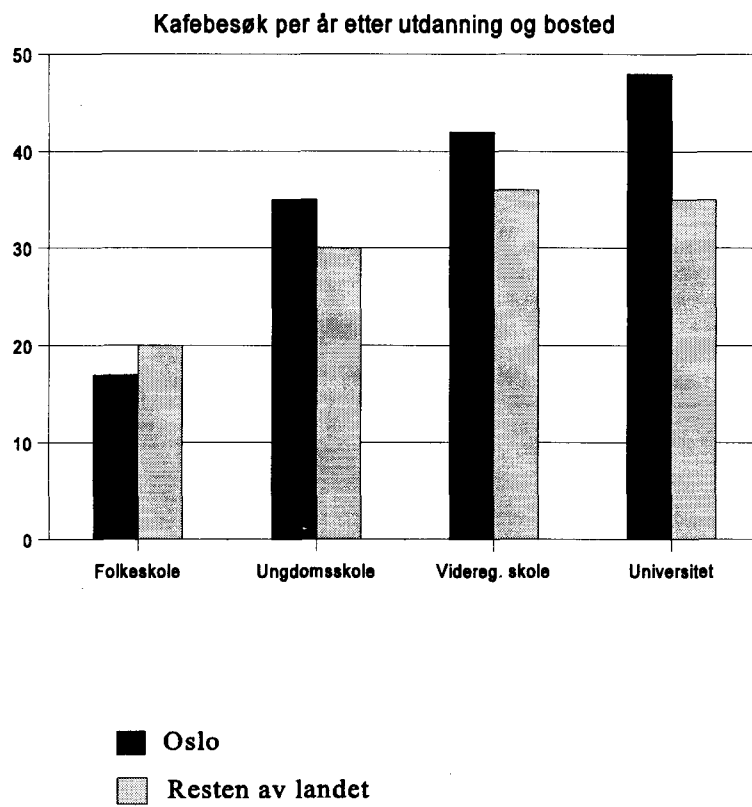
Figur 1. Gjennomsnittlig antall kafebesøk per år etter alder og bosted.

Det er altså i særlig grad de yngste aldersgruppene som bidrar til høye kafebesøksstall i Oslo, mens det ellers i landet er noe mindre uttalte forskjeller på hvor ofte yngre og eldre mennesker går på kafe og restaurant.

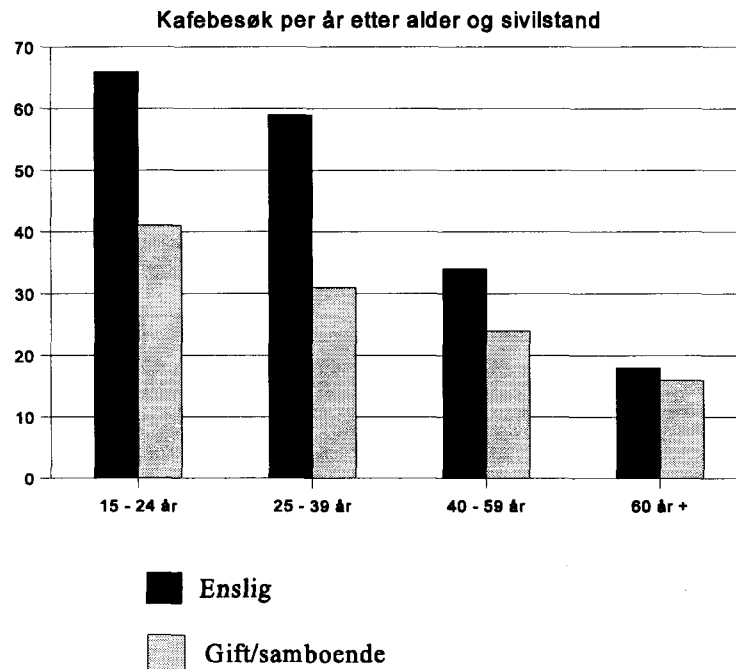
Også utdanningsnivå har større betydning for hvor ofte man går på kafe blant dem som bor i Oslo i forhold til dem som bor andre steder i landet. De som har lavest utdanningsnivå (folkeskole) og som bor i Oslo går i gjennomsnitt sjeldnere på kafe enn de med tilsvarende utdanningsnivå som bor andre steder i landet. De som har det høyeste utdanningsnivået (universitet /høyskole) og som bor i Oslo, går oftere på kafe enn de med tilsvarende høy utdanning som bor andre steder i landet (se figur 2).

Figur 2. Gjennomsnittlig antall kafebesøk per år etter utdanning og bosted

Betydningen av sivilstand for hvor ofte man går på kafe var størst i de yngste aldersgruppene. Det vil si at forskjellen i antall kafebesøk mellom enslige og gifte/samboende var størst i de yngste aldersgruppene (under 40 år), mens forskjellen i antall kafebesøk mellom enslige og gifte var ubetydelig i den eldste aldersgruppen (over 60 år) (se figur 3). Derimot var forskjellen i antall kafebesøk mellom enslige og gifte/samboende den samme for kvinner som for menn.

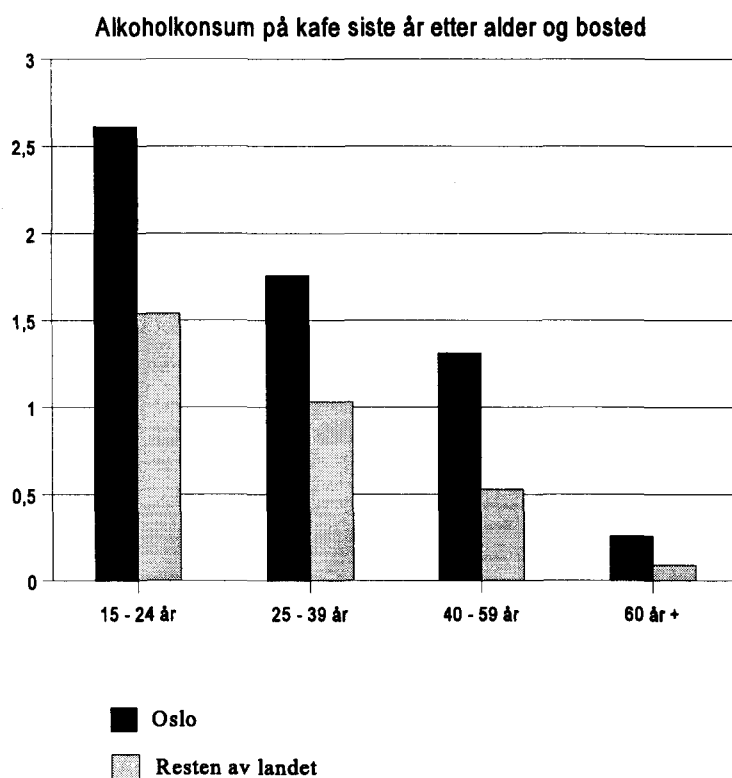
Figur 3. Gjennomsnittlig antall kafebesøk per år etter alder og sivilstand

Ved å gjøre tilsvarende samspillsanalyser av alkoholmengde som drikkes ute på kafeer o.l., finner vi noe av det samme mønsteret som for kafebesøk, men også mønstre som avviker fra det vi fant for kafebesøk. La oss først se på de mønstrene som er like for antall kafebesøk og alkoholmengde drukket på kafe.

Vi har tidligere sett at hvor mye alkohol man drikker ute på serveringssteder er høyere i Oslo enn i resten av landet og høyere i de yngste aldersgruppene enn i den eldste aldersgruppen. Forskjellen i hvor mye man drikker på serveringssteder mellom yngre og eldre er imidlertid mye større i Oslo enn i resten av landet, og det er vesentlig større forskjell mellom hvor mye Oslo-ungdommer drikker ute på restaurant sammenliknet med annen ungdom, enn forskjellen mellom hvor mye eldre i Oslo drikker på skjenkesteder sammenliknet med andre eldre (se figur 4).

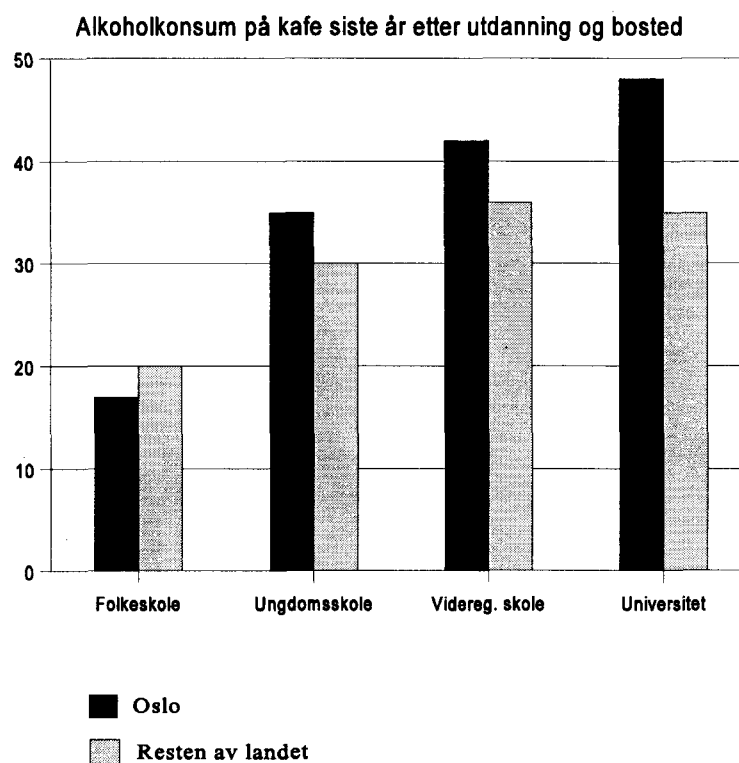
Figur 4. Gjennomsnittlig alkoholkonsum (omregnet i liter ren alkohol) på kafe siste år etter alder og bosted

Betydningen av utdanningsnivå for hvor mye man drikker på kafeer ol. er også større i Oslo enn i resten av landet. Forskjellen på hvor mye man drikker på utesteder er vesentlig større mellom dem med lav og dem

med høy utdanning i Oslo, sammenliknet med resten av landet. Blant dem som har folkeskoleutdanning drikkes det omtrent like mye ute på restaurant enten man bor i Oslo eller andre steder i landet, mens de med universitets- eller høyskoleutdanning som bor i Oslo, drikker betydelig mer ute på serveringssteder sammenliknet med tilsvarende utdanningsgruppe som bor andre steder i landet (se figur 5).

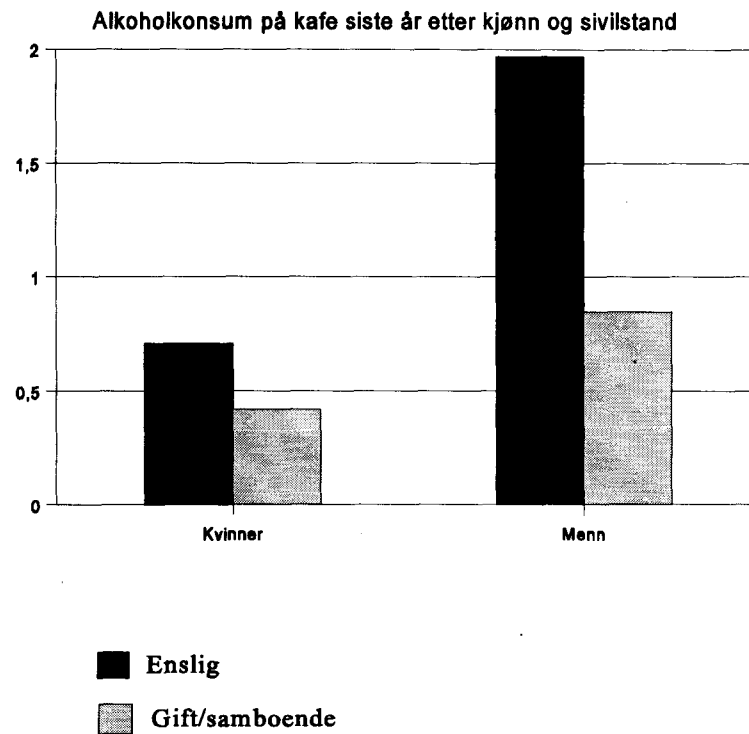
Figur 5. Gjennomsnittlig alkoholkonsum (omregnet i liter ren alkohol) på kafe siste år etter utdanning og bosted

Vi fant ingen forskjeller mellom kvinner og menn i betydningen av verken sivilstand eller alder med hensyn på antall kafebesøk per år. Ved å gjøre tilsvarende analyser for hvor mye alkohol man drikker på kafe, fant vi imidlertid at det var forskjeller mellom kvinner og menn både med hensyn til betydningen av sivilstand og betydningen av alder.

Det å være enslig i forhold til å være gift eller samboende viste seg å ha større betydning for hvor mye menn drikker på kafeer og restauranter enn det betyr for kvinner. Selv om det også blant kvinner er slik at enslige drikker mer på kafe enn gifte, er denne forskjellen blant kvinner forholdsmessig mindre enn den er blant menn (se figur 6).

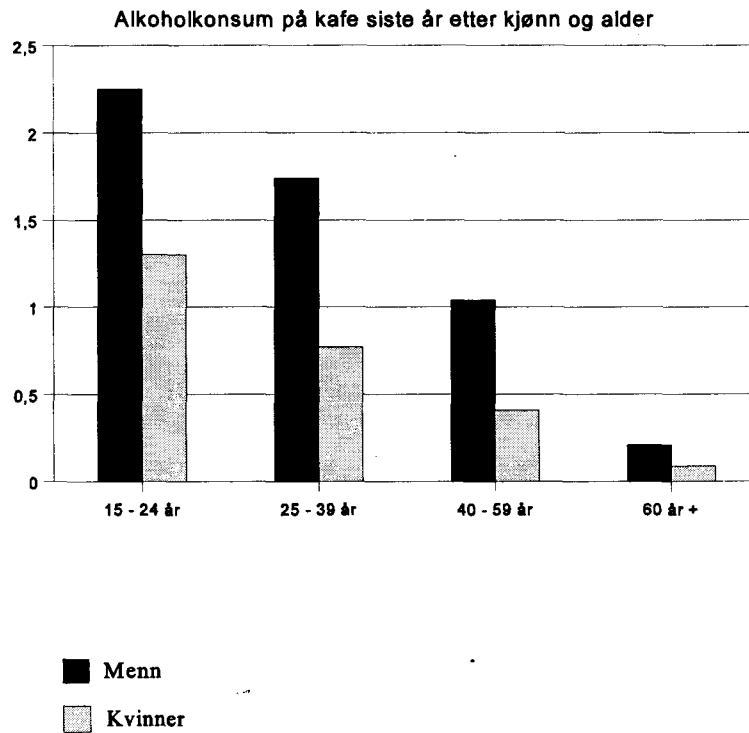
Figur 6. Gjennomsnittlig alkoholkonsum (omregnet i liter ren alkohol) på kafe siste år etter kjønn og sivilstand

Vi fant heller ingen forskjeller mellom kvinner og menn i betydningen av alder for antall kafebesøk. Men, en slik kjønnsforskjell i betydningen av alder fant vi derimot for alkoholkonsum på kafe. Forskjellene i hvor mye henholdsvis yngre og eldre personer drikker ute på kafeer og restauranter var vesentlig større for menn enn den var for kvinner (se

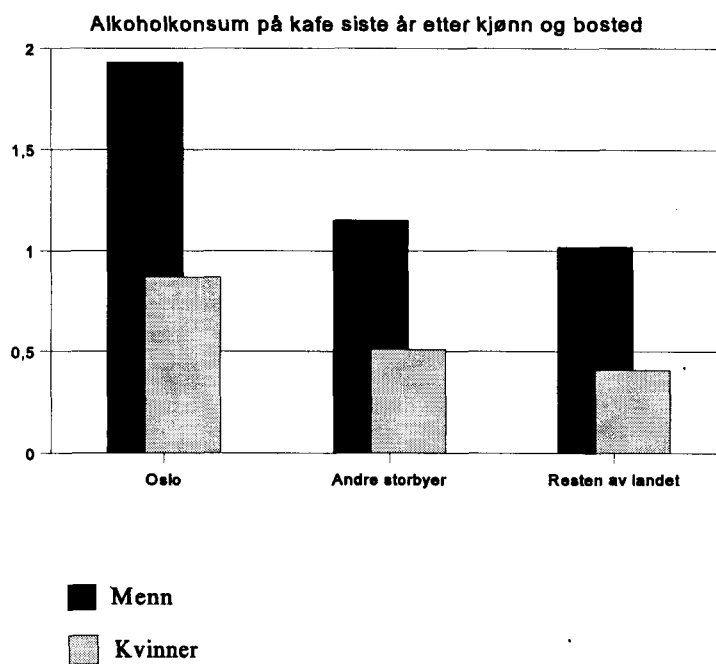
figur 7).

Figur 7. Gjennomsnittlig alkoholkonsum (omregnet i liter ren alkohol) på kafe siste år etter kjønn og alder

Også betydningen av bosted for hvor mye man drikker ute på kafe og restaurant viste seg å være ulik for kvinner og menn. Også her var forskjellene mellom hvor mye man drikker ute på kafe ettersom man bor

Figur 8. Gjennomsnittlig alkoholkonsum (omregnet i liter ren alkohol) på kafe siste år etter kjønn og bosted

i Oslo, andre storbyer eller andre steder i landet, større for menn enn de var for kvinner (se figur 8).

Diskusjon:

Vi har av de foregående tabeller og figurer sett at det er en nøye sammenheng mellom hvor ofte man går ut på kafeer og restauranter og hvor mye alkohol man drikker ute på serverings-steder. Både antall kafebesøk i året og alkoholemengde som drikkes på kafeer og restauranter varierer mye i befolkningen. De som både går ofte på kafeer og restauranter og som også drikker mye alkohol på utesteder kjennetegnes ved at de er relativt unge mennesker, det er flere menn enn kvinner, de er ofte enslige, har høy utdanning, og vi finner dem i større grad i Oslo enn i resten av landet.

De videre analysene viste imidlertid at alder og utdanning syntes å være mer utslagsgivende både for antall kafebesøk og for den alkoholemengde som drikkes på kafeer blant dem som bor i Oslo enn det er ellers i landet. Forskjellen på hvor mye menn og kvinner drikker ute på kafeer og restauranter var også større i Oslo enn i resten av landet. Oslo har med sine 684 skjenkesteder (Statistisk Sentralbyrå, tall fra 1993) et større tilbud til dem som ønsker å gå ut på kafeer, restauranter o.l. enn noe annet sted i landet, og man kunne derfor også anta at bredden i tilbudet var større enn andre steder. Når vi allikevel finner at det i Oslo i enda større grad er yngre personer og velutdannete personer som går ut på skjenkesteder, så kan dette kanskje bety at serveringsstedene i Oslo i større grad er rettet mot disse gruppene av publikum.

Men man kan også tenke seg at det er andre forhold ved restaurantlivet i Oslo som bidrar til de store forskjellene mellom ulike gruppers bruk av serveringssteder i hovedstaden. Utrygghet og angst for vold kan være forhold som påvirker hvor ofte man går på kafe eller restaurant, og dette kan tenkes å være mere utbredt i de eldre aldersgruppene. Det kan også

tenkes at kafeer og restauranter har til dels andre sosiale funksjoner på mindre steder i forhold til i de store byene, og at serveringsstedene utenfor storbyene i større grad fungerer som møteplass for ulike grupper.

Vi fant også at det blant gifte eller samboende personer er mindre forskjeller (eller større grad av likhet) mellom kjønnene og mellom aldersgruppene, enn det er blant enslige personer, - både når det gjelder antall kafebesøk og hvor mye alkohol man drikker på serveringsstedene. Det er rimelig å anta at skjenkesteder i større grad vil kunne dekke sosiale funksjoner for enslige enn for gifte, ved at kafeen eller restauranten i større grad blir et møtested for sosialt samvær med venner eller gir mulighet for å treffe nye bekjentskaper eller en ny partner. Dette er forhold som trolig bidrar til å forklare at enslige både går oftere ut på kafe og restaurant og at de drikker mer på utesteder. Når dette slår sterkest ut for menn og i de yngste aldersgruppene, kan dette kanskje forklares ut fra at de offentlige skjenkestedene i særlig grad fyller behovet for denne type sosiale funksjoner for disse gruppene.

Sammenhenger mellom kafebesøk og drikkevaner

Vi skal i det følgende se litt nærmere på hvordan bruk av offentlige serveringssteder henger sammen med alkoholkonsum og drikkemønstre. For å forenkle bildet noe har vi for de følgende analysene delt antall kafebesøk inn i tre kategorier; sjeldne kafebesøk: dvs 4 ganger i året eller sjeldnere; middels hyppige: dvs 5 - 50 ganger per år; og hyppige kafebesøk: dvs 1 gang i uka eller oftere. For hver av disse gruppene har vi angitt beregnet gjennomsnittlig samlet alkoholkonsum siste år (i liter ren alkohol) og gjennomsnittlig mengde alkohol (i liter ren alkohol) som

er drukket på serveringssteder siste år.

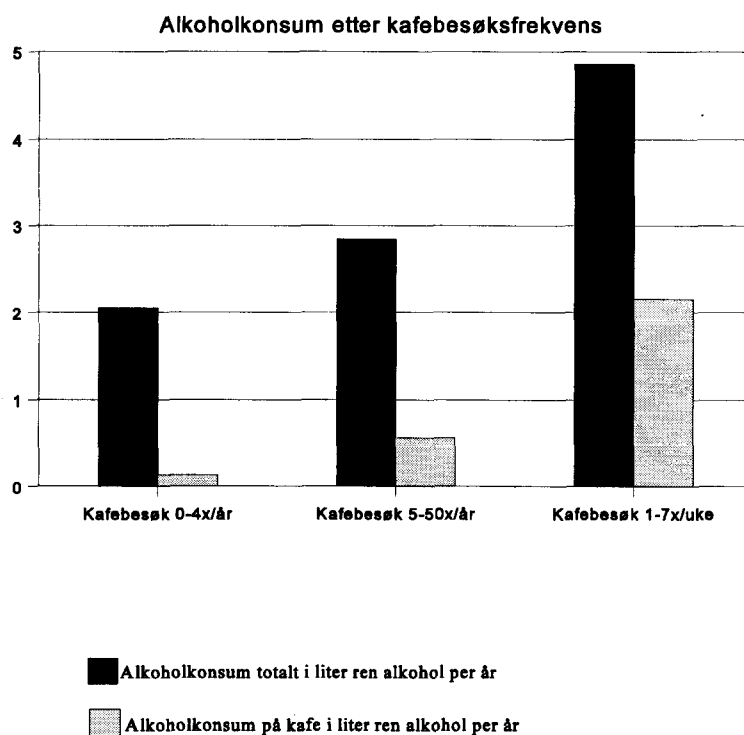
Kafebesøk og alkoholkonsum

Som vi ser av tabell 3 og figur 9, er det en klar sammenheng mellom hvor ofte respondentene oppgir å gå på kafeer og restauranter og hvor stort deres beregnede alkoholkonsum er, både det samlede alkoholkonsumet siste år og den alkoholmengden som er drukket på skjenkesteder siste år. Vi ser også at med hyppigere besøk på serveringssteder, jo større andel av det årlige alkoholkonsumet finner sted på serveringssteder.

Tabell 3. Gjennomsnittlig estimert samlet alkoholkonsum siste år i liter ren alkohol, gjennomsnittlig anslått mengde alkohol som er drukket på serveringssteder siste år, og gjennomsnittlig andel av alkoholkonsumet som er inntatt på kafe, etter antall kafebesøk siste år.

	Kafebesøk 0-4x/år	Kafebesøk 5-50x/år	Kafebesøk 1-7x/uke
Alkoholkonsum/år*	2,05	2,84	4,86
Alk.kons. på kafe*	0,13	0,56	2,15
% av kons. på kafe*	6	20	44

Figur 9. Gjennomsnittlig beregnet samlet alkoholkonsum siste år i liter ren alkohol og gjennomsnittlig anslått mengde alkohol som er drukket på serveringssteder siste år, etter antall kafebesøk siste år.

Som vi har sett tidligere i denne rapporten er det en klar sammenheng mellom hvor ofte man går på kafeer og restauranter og sosiodemografiske kjennetegn ved kafegjestene som kjønn, alder, utdanning,

bosted og inntekt. Fra tidligere undersøkelser vet vi også at alkoholkonsum varierer på samme måte etter disse kjennetegnene. Når vi finner en sammenheng mellom kafebesøk og alkoholkonsum, kan man derfor tenke seg at sammenhengen skyldes at det er de samme befolkningsgruppene som både går ofte på kafe og som drikker relativt mye alkohol, men uten at det foreligger noe årsaks-/virkningsforhold mellom kafebesøk og alkoholkonsum. For å se om det er sammenhenger mellom kafebesøk og alkoholkonsum og drikkemønstre selv når vi tar hensyn til disse sosiodemografiske kjennetegnene, har vi derfor gjort multiple regresjonsanalyser. I disse analysene har vi brukt den *kvasi-kontinuerlige* variabelen (jfr beskrivelse på s. 11) på kafebesøk.

Tabell 4a. Multippel lineær regresjonsmodell for totalt alkoholkonsum. Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

	Totalt alkoholkonsum	
	Regr. coeff.	Beta
Alder*	-0,325	-0,090
Bosted*	-0,334	-0,077
Kjønn*	-1,723	-0,230
Inntekt*	0,077	0,051
Sivilstand	-0,259	-0,033
Kafebesøk*	0,017	0,244
Utdanning*	0,353	0,099

Av tabell 4a ser vi at selv når vi tar hensyn til betydningen av en rekke sosio-demografiske variable, er det en betydelig positiv sammenheng mellom kafebesøk og totalt alkoholkonsum. Det vil si at av en gruppe personer med samme alder, samme kjønn, samme inntekt, samme bosted, samme sivilstand og samme utdanning, vil de som går oftere på kafe ha et høyere alkoholkonsum enn de som går sjeldnere på kafe. Regresjonskoeffisienten kan fortolkes slik at hvis en person øker antall kafebesøk per år med 1, vil hans (eller hennes) samlede alkoholkonsum i gjennomsnitt øke med 0,017 liter per år (noe som tilsvarer litt i overkant av ett glass vin eller litt over en halv flaske pils). Beta-verdiene sier noe om den relative styrken på sammenhengene, og vi ser her at kjønn og kafebesøk er de variablene som har størst betydning for samlet alkoholkonsum.

Tilsvarende er det også en betydelig og en positiv sammenheng mellom kafebesøk og antatt mengde alkohol som er drukket på skjenkesteder siste år (se tabell 4b). Hvis antall kafebesøk per år øker med 1, vil mengde alkohol konsumert på skjenkesteder i snitt øke med 0,015 liter per år, og antall kafebesøk per år er den variabelen som har klart størst betydning for mengde alkohol konsumert på serveringssteder.

Tabell 4b. Multippel lineær regresjonsmodell for alkoholkonsum på kafe (serveringssteder). Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

Alkoholkonsum på kafe		
	Regr. coeff.	Beta
Alder*	-0,295	-0,146
Bosted*	-0,220	-0,090
Kjønn*	-0,530	-0,127
Inntekt	0,15	0,017
Sivilstand*	-0,279	-0,066
Kafebesøk*	0,015	0,370
Utdanning	0,059	0,030

Her må vi imidlertid få presisere at fortolkningen av regresjonskoeffisienten ikke må bli for mekanisk. For det første dreier dette seg om gjennomsnittstall, slik at det vil være mange som ikke drikker når de er ute på kafeer og restauranter, mens noen drikker ganske mye. Av tallene i tabell 4a og tabell 4b ser vi at en økning i antallet kafebesøk gir en tilsvarende økning i det samlede alkoholkonsumet som den økningen man får i alkoholkonsumet på kafe. Dette kunne bli fortolket slik at alt man drikker ute på skjenkesteder representerer en tilsvarende økning i det samlede alkoholkonsumet. Man må imidlertid kunne anta at en viss andel av den alkoholmengden som drikkes på offentlige serveringssteder, ville ha blitt drukket andre steder dersom man ikke hadde gått på kafe eller restaurant, og at alkoholkonsumet på kafe i noen

grad representerer en forflytning av drikkesituasjoner fra privat til offentlig sted. Ikke desto mindre er det allikevel en klar sammenheng mellom hvor ofte man besøker serveringssteder og hvor mye alkohol man drikker; -de som går ofte på kafe drikker mer enn de som går sjeldnere.

Kafebesøk og drikkesorter

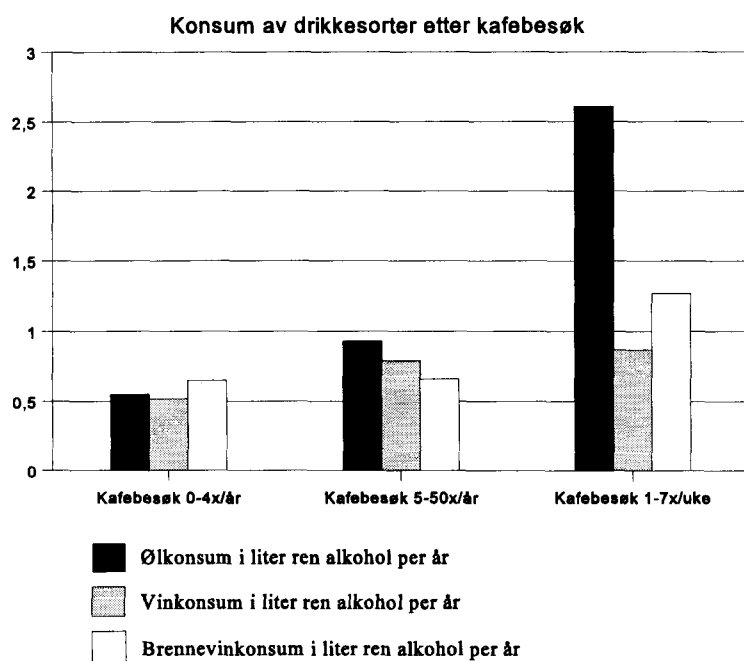
Av tabell 5 og figur 10 ser vi at mengden av både, øl, vin og brennevin konsumert siste år øker med antall kafebesøk. For brennevin er det ingen forskjell mellom dem som går sjelden på kafe (0-4 ganger per år) og dem som har middels hyppig kafebesøk (5-50 ganger per år), mens de som går på kafe 1 gang per uke eller oftere har et betydelig høyere brennevinskonsum enn de andre. Tydeligst er sammenhengen mellom kafebesøk og ølkonsum: de som går ofte på kafe har et særlig høyt konsum av øl.

Tabell 5. Gjennomsnittlig mengde øl, vin og brennevin konsumert siste år (omregnet i liter ren alkohol) etter kafebesøksfrekvens.

	Kafebesøk 0-4x/år	Kafebesøk 5-50x/år	Kafebesøk 1-7x/uke
Ølkonsum *	0,55	0,93	2,61
Vinkonsum*	0,52	0,79	0,87
Brennevinkonsum*	0,65	0,66	1,27

Ettersom både et høyt ølkonsum og hyppige kafebesøk henger sammen med blant annet kjønn og alder, kunne den sammenhengen vi ser i tabell 5 og i figur 10, tenkes å skyldes disse bakgrunnsvariablene uten at det nødvendigvis var en sammenheng mellom kafebesøk og ølkonsum i seg selv. I tabell 6a har vi derfor kontrollert for slike sosiodemografiske bakgrunnsvariable.

Figur 10. Gjennomsnittlig mengde øl, vin og brennevin konsumert siste år (omregnet i liter ren alkohol) etter kafebesøksfrekvens.

Tabell 6a. Multippel lineær regresjonsmodell for konsum av øl siste år, omregnet i liter ren alkohol. Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

Øl, -totalkonsum per år		
	Regr. coeff.	Beta
Alder*	-0,398	-0,147
Bosted*	-0,173	-0,053
Kjønn*	-1,184	-0,211
Inntekt	-0,003	0,003
Sivilstand*	-0,467	-0,082
Kafebesøk*	0,015	0,275
Utdanning	0,046	0,017

Vi ser av tabellen at selv når vi tar hensyn til kjønn, alder, bosted, osv. så er det likevel en positiv sammenheng mellom kafebesøk og ølkonsum, omregnet i liter ren alkohol per år. Vi ser også at antall kafebesøk betyr mer for hvor mye øl man drikker enn de andre variablene som kjønn og alder.

Av tabell 6b og tabell 6c ser vi at en økning i antall kafebesøk riktignok gir en økning av vinkonsumet, men denne økningen er relativt liten og ubetydelig (selv om den er statistisk signifikant), mens brennevinskonsumet i større grad er påvirket av antallet kafebesøk.

Tabell 6b. Multippel lineær regresjonsmodell for konsum av vin siste år, omregnet i liter ren alkohol. Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

Vin, -totalkonsum per år		
	Regr. coeff.	Beta
Alder*	0,218	0,142
Bosted*	-0,223	-0,121
Kjønn	0,043	0,014
Inntekt	0,022	0,034
Sivilstand*	0,236	0,074
Kafebesøk*	0,002	0,076
Utdanning*	0,360	0,239

For det samlede vinkonsumet betyr antall kafebesøk relativt lite, og antall kafebesøk betyr mindre enn utdanning, alder og bosted. Hvor mye vin man drikker synes altså i relativt liten grad å være påvirket av hvor ofte man går ut på kafe eller restaurant. For brennevinskonsumet er det bare kafebesøk og kjønn som viser en sammenheng av betydning, og disse er av samme størrelsesorden.

Ettersom vi har regnet om konsumet av øl, vin og brennevin til mengder i ren alkohol, er effektmålene fra tabellene 6a, 6b og 6c direkte sammenliknbare, og vi ser da at en økning i antall kafebesøk gir en større økning i ølkonsumet enn i konsumet av andre drikkesorter, selv når vi tar hensyn til forhold som kjønn og alder.

Tabell 6c. Multippel lineær regresjonsmodell for konsum av brennevin siste år, omregnet i liter ren alkohol. Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

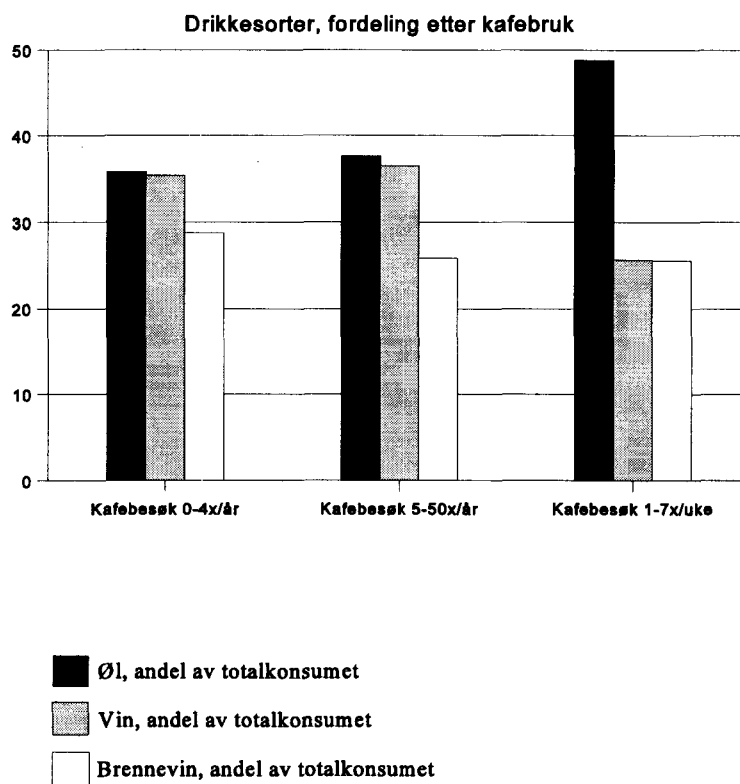
Brennevin, totalkonsum per år		
	Regr. coeff.	Beta
Alder	0,027	0,012
Bosted	-0,011	-0,004
Kjønn*	-0,840	-0,183
Inntekt	0,029	0,031
Sivilstand	-0,120	-0,026
Kafebesøk*	0,008	0,183
Utdanning	-0,012	-0,005

Ved å se på hvor stor andel av det totale alkoholkonsumet som utgjøres av henholdsvis øl, vin og brennevin, finner vi rimeligvis litt andre mønstre. Av tabell 7 og figur 11 ser vi hvordan fordelingen av totalkonsumet på de tre drikkessortene øl, vin og brennevin varierer med kafebesøksfrekvens. Vi ser at for dem som går svært hyppig på serveringssteder utgjør ølkonsumet en større andel av det totale alkoholkonsumet enn blant dem som går mindre hyppig eller sjelden på serveringssteder. Med hensyn til vin, blir forholdet det omvendte; vin utgjør en høyere andel av det samlede alkoholkonsumet siste år blant dem som går mindre hyppig eller sjelden på kafeer o.l. Den andelen som brennevin utgjør av det samlede alkoholkonsumet varierer imidlertid ikke med kafebesøksfrekvensen.

Tabell 7. Andelen av det totale alkoholkonsumet som utgjøres av hhv øl, vin og brennevin etter kafebesøksfrekvens.

	Kafebesøk 0-4x/år	Kafebesøk 5-50x/år	Kafebesøk 1-7x/uke
Øl, andel av konsum*	35,8	37,6	48,8
Vin, andel av konsum*	35,4	36,5	25,7
Brennevin, andel av konsum	28,8	25,9	25,6

Figur 11. Andelen av det totale alkoholkonsumet som utgjøres av hhv øl, vin og brennevin etter kafebesøksfrekvens.

Tilsvarende resultater får vi også når vi tar hensyn til bakgrunnsvariable som kjønn, alder, bosted, sivilstand, utdanning og inntekt i multivariate analyser (se tabell 8a, 8b og 8c).

Tabell 8a. Multippel lineær regresjonsmodell for andelen av samlet alkoholkonsum som utgjøres av øl. Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

Øl, -andel av samlet alkoholkonsum		
	Regr. coeff.	Beta
Alder*	-11,07	-0,369
Bosted*	-1,736	-0,050
Kjønn*	-12,26	-0,202
Inntekt	-0,397	0,032
Siv.stand*	-4,804	-0,078
Kafebesøk*	0,014	0,024
Utdanning	-2,555	-0,085

Tabell 8b. Multippel lineær regresjonsmodell for andelen av samlet alkoholkonsum som utgjøres av vin. Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

Vin, - andel av samlet alkoholkonsum		
	Regr. coeff.	Beta
Alder*	8,817	0,287
Bosted*	-1,443	-0,040
Kjønn*	21,98	0,354
Inntekt	0,241	0,019
Siv.stand*	4,136	0,066
Kafebesøk*	-0,030	-0,052
Utdanning*	7,214	0,236

Tabell 8c. Multippel lineær regresjonsmodell for andelen av samlet alkohol-konsum som utgjøres av brennevin. Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

Brennevin, - andel av samlet alkoholkonsum		
	Regr. coeff.	Beta
Alder*	2,266	0,088
Bosted*	-0,011	-0,004
Kjønn*	-0,840	-0,183
Inntekt	0,029	0,031
Sivilstand	-0,120	-0,026
Kafebesøk	0,008	0,183
Utdanning*	-4,670	-0,183

Diskusjon:

Vi har i det foregående sett at hvor ofte man går på kafe og restaurant ikke bare viser sammenheng med det samlede årlige alkoholkonsumet, men det har også betydning for konsumet av ulike drikkessorter. I særlig grad ser vi at det å gå ofte ut på skjenkesteder henger sammen med et høyt konsum av øl, og at øl utgjør en høy andel av det samlede alkoholkonsumet, også når vi tar hensyn til bakgrunnsfaktorer som både henger sammen med hyppige kafebesøk og høyt ølkonsum. Disse funnene kan naturligvis ses i sammenheng med at noen serveringssteder bare har

skjenkerett for øl. Det kan også være slik at øl kommer prismessig gunstigere ut enn andre alkoholholdige drikkevarer på en del serveringssteder, enten fordi man generelt får mer alkohol for pengene ved å drikke øl enn å drikke vin eller brennevin og/eller fordi man på noen skjenkesteder har "happy hours" eller liknende hvor ølprisen settes ned. Men det kan også være at øl i noen grad velges som tørstedrikk, eller som et passende følge til mat, eller det kan være kulturelle forhold som gjør at ølkonsumet i større grad enn konsumet av vin og brennevin er knyttet til antall besøk på serveringssteder.

Kafebesøk og drikkemønstre

Ut fra en etterhvert ganske omfattende forskningsbasert kunnskap, vet vi at skadepotensiale og negative konsekvenser av alkoholbruk, ikke bare er knyttet til det totale alkoholkonsumet, men også til drikkemønstre. I de skandinaviske land har vi en drikkekultur som er preget av et ganske "eksplosivt" drikkemønster, som innebærer at alkoholkonsumet i stor grad konsentreres til noen relativt få ganger per uke eller måned, hvor inntaket til gjengjeld blir relativt stort og den akutte beruselsen tydelig.

I vår spørreundersøkelse stilte vi også respondentene spørsmål om hvor mange ganger de i løpet av siste år hadde drukket så mye at vedkommende kjente seg tydelig beruset. Fordelingen på denne variabelen er i det følgende bare beskrevet for dem som oppga å ha drukket alkohol siste år. Av disse var det over halvparten (53,6%) som oppga at de ikke hadde drukket så mye at de hadde kjent seg tydelig beruset siste år. Blant dem som hadde drukket alkohol siste år var gjennomsnittlig antall ganger beruset 5,6. I alt var det 2,9% som oppga

at de hadde vært tydelig beruset 50 ganger eller mere siste år.

Av tabell 9 framgår det at det var en sammenheng mellom kafebesøk og beruselsesfrekvens. Særlig blant de som oppga å gå hyppig på kafe, var det en høy gjennomsnittlig beruselsesfrekvens.

Tabell 9. Antall ganger vært “tydelig beruset” siste år etter kafebesøksfrekvens.

	Kafebesøk 0-4x/år	Kafebesøk 5-50x/år	Kafebesøk 1-7x/uke
Beruselsesfrekvens*	2,0	2,6	12,0

Av tabell 10 ser vi at selv når vi tar hensyn til en rekke variable som både henger sammen med kafebesøk og beruselsesfrekvens, er det likevel en betydelig og positiv sammenheng mellom hvor ofte man besøker serveringssteder og hyppighet av beruselse. Kafebesøk og alder synes å være de to variablene som har størst betydning for beruseshyppighet: unge mennesker som går ofte på kafe rapporterer høyest beruseshyppighet.

Tabell 10. Multippel lineær regresjonsmodell for beruselsesfrekvens siste år. Justerte ustandardiserte regresjonskoeffisienter og justerte standardiserte regresjonskoeffisienter (Beta).

Antall ganger tydelig beruset		
	Regr. coeff.	Beta
Alder*	-3,009	-0,211
Bosted(*)	-0,602	-0,036
Kjønn*	-4,273	-0,147
Inntekt	-0,085	0,014
Sivilstand*	-3,309	-0,112
Kafebesøk*	0,067	0,242
Utdanning	-0,469	-0,033

Diskusjon:

Selv om vi her finner en klar sammenheng mellom antall kafebesøk og hvor ofte man er tydelig beruset, så kan vi ikke ut fra våre data si noe om i hvilken grad beruselsestilfellene skjer i forbindelse med kafe- og restaurantbesøk, eller om det å drikke på et offentlig skjenkested i forhold til å drikke i private omgivelser øker sannsynligheten for å bli tydelig beruset. Den sammenhengen vi har funnet mellom hyppige kafebesøk og det å drikke seg beruset er heller ikke nødvendigvis et årsaks-virkningsforhold, men bruk av offentlige skjenkesteder og beruselse kan inngå som elementer i en kultur, - i en livsstil, som et grunnlag for sosial tilhørighet.

Bruk av serveringssteder og livsstil

I løpet av de seinere år har man i økende grad vektlagt et livsstils-perspektiv i empiriske og teoretiske tilnærminger til helserelatert atferd, ved at man ser på ulike typer av atferd og aktiviteter i sammenheng med hverandre. Både forståelsen av utvikling og endring av helseatferd og ikke minst implikasjonene for forebyggende eller helsefremmende tiltak kan være nyttig å se i tilknytning til et livsstilsperspektiv.

Innenfor helseatferdsforskningen synes vektleggingen av livsstils-dimensjoner i stor grad å være relatert til helsefremmende og helseskadelig atferd, mens andre aspekter ved livsstil, - slik som fritidsaktiviteter, i mindre grad har vært belyst i empiriske studier. Enkelte nyere studier har imidlertid gitt støtte for å anta at kafebesøk eller bruk av skjenkesteder utgjør en viktig del av livsstilen for noen mennesker, og at dette er nært knyttet til alkohol-konsum (Nordlund, 1990; Knibbe et al, 1991; Træen & Nordlund, 1993; Træen, 1995).

Fra et helsefremmende synspunkt er det derfor relevant å etablere en bredere kunnskap om dem som besøker skjenkesteder; deres livsstil, aktiviteter, preferanser, og deltakelse på andre sosiale arenaer. Flere studier har beskrevet kafegjester i en slik sammenheng, men vi har fremdeles lite kunnskap om hva som karakteriserer dem som hyppig besøker skjenkesteder i motsetning til dem som sjelden eller aldri gjør det. I denne delen av rapporten vil vi beskrive livsstiler hvor hyppige kafebesøk og alkoholkonsum inngår, og vi vil beskrive og sammenlikne sosiodemografiske og livsstilsrelaterte karakteristika ved dem som besøker skjenkesteder henholdsvis hyppig og sjelden eller aldri. De sentrale variablene for denne studien er gjengitt med fordelingsmålene gjennomsnitt, median og standard avvik i tabell 11. Ettersom mange av

disse variablene er svært skjevfordelte, er også andelene som har rapportert deltakelse i de ulike aktivitetene innenfor et gitt tidsrom (per dag per uke, eller per år) angitt i tabell 11.

Tabell 11. Deltakelse i fritidsaktiviteter og typer av helserelatert atferd i antall ganger per år, antall timer per uke, eller mengde per dag eller per år. For hver variabel er det gitt gjennomsnittsverdi, medianverdi, standard avvik til gjennomsnittet og prosentandel av utvalget som har deltatt i aktiviteten/atferden innenfor angitte tidsenhet

Variabler	Gj.sn.	Median	St. av	%deltatt
Kafebesøk - timer per uke	1,3	0,0	3,0	41,0
Lese aviser - timer per uke	5,9	5,0	5,4	97,3
Lese bøker - timer per uke	4,2	2,0	6,9	64,6
Lese blader-tegneserier - timer per uke	2,0	1,0	3,9	66,8
Se TV -video - timer per uke	12,5	10,0	8,4	97,4
Fysisk aktivitet - trening - timer per uke	2,9	2,0	4,2	63,9
Kafebesøk - ganger per år	32,2	12,0	51,4	92,3
Spille fotball etc - ganger per år	9,2	0,0	30,4	23,5
Delta i sportsstevner - ganger per år	3,2	0,0	14,4	18,3
Tilskuer på sportsstevner - ganger per år	6,0	1,0	13,2	53,0
Gå i opera - teater - ganger per år	1,0	0,0	2,1	34,3
Gå på rock-pop konserter - ganger per år	0,6	0,0	1,8	20,7
Gå på klassiske konserter - ganger per år	0,6	0,0	2,7	18,8
Kunstutstillinger - museer - ganger per år	2,2	0,0	10,9	47,3
Gudstjenester - religiøse møter - ganger per år	5,7	0,0	18,1	48,8
Kino - ganger per år	4,7	2,0	9,0	58,1
Bingo - ganger per år	1,7	0,0	13,2	10,8
Alkoholkonsum i liter ren alkohol siste år	2,9	1,2	5,8	86,1
Sovetabletter - antall per år	12,1	0,0	60,1	10,9
Beroligende midler - antall per år	11,4	0,0	68,5	7,0
Sigaretter - antall per dag	5,5	0,0	7,8	41,8

Kafebesøk og livsstil

For å kunne beskrive mulige forskjeller i livsstil mellom dem som går ofte og dem som går sjelden eller aldri på kafe, ble det anvendt diskriminantanalyse (se sluttnote 3) (Klecka, 1980). Denne analysen ble foretatt for et del-utvalg av materialet for å kunne skille mellom to distinkte grupper av respondenter med hensyn på kafebesøk, det vil si dem som rapporterte å gå på kafe 4 ganger i uka eller oftere, og dem som hadde vært på kafe sjeldnere enn 5 ganger det siste året. De to gruppene omfattet henholdsvis 223 og 528 personer. Indikatorer på livsstil som kunne tenkes å skille mellom hyppige og sjeldne kafegjester (diskriminantvariabler) var antall ganger per år eller antall timer per uke man oppgav å delta i ulike fritidsaktiviteter eller helserelatert atferd (kfr tabell 11).

Som vi ser av størrelsen på koeffisientene i tabell 12, var det særlig fritidsaktiviteter som kinobesøk og rock/pop-konserter samt alkohol-konsum som dominerte diskriminant-funksjonen, men også røykevaner, cannabisbruk og bingobesøk bidro til å skille mellom dem som går ofte og sjelden eller aldri på kafe. Med andre ord; - den type atferd og fritidsaktiviteter som i særlig grad kjennetegner de som går ofte på kafe til forskjell fra de som går sjelden eller aldri på kafe er altså at de hyppige kafegjestene også går ofte på kino og pop/rock-konserter, de drikker relativt mye alkohol, de røyker mere, en større andel av dem har prøvd cannabis, og de går oftere på bingo.

Tabell 12. Effekter av fritidsaktiviteter og helse relaterte atferder på besøkshyppighet på kafeer gitt ved to distinkte kategorier; hyppige besøk og sjelden eller aldri besøk. Diskriminantanalyse.

<u>Funksjon 1</u>	
Standardiserte kanoniske diskriminant funksjonskoeffisienter:	
Kinobesøk	0.639
Alkoholkonsum	0.336
Rock - pop konserter	0.313
Tobakksrøyking	0.234
Bingobesøk	0.229
Erfaring med cannabis	0.225
Kanonisk korr.koeff.	0.502
Wilk's lambda	0.748

Ut fra et slikt sett av livsstilsvariable kan man intuitivt ane at de hyppige kafegjestene ikke er en helt ensartet gruppe. Dette bekreftes også ved videre analyser som viser at de hyppige kafegjestene som også går mye på pop- og rock-konserter og som har prøvd cannabis tilhører de yngre aldersgruppene, mens bingobesøk er vanligere blant de eldre kafegjestene. Alkoholbruk og røykevaner synes imidlertid å være omtrent like utbredt både blant yngre og eldre kafegjester som hyppig besøker serveringsstedene.

Diskusjon:

Livsstilsbegrepet har i litteraturen fått noe ulike anvendelser og definisjoner (Badura, 1984; WHO, 1986). Som påpekt innledningsvis er livsstilsbegrepet ofte brukt i tilknytning til helserelatert atferd, men begrepet omfatter også "noe mere" (se Wenzel, 1983). Aarø og medarbeidere (1986) definerte livsstil som "mønstre av atferd, vaner og verdier som er typiske for den gruppen man tilhører, eller ønsker å tilhøre". Ett viktig aspekt ved denne definisjonen av livsstilsbegrepet er vektleggingen av atferdsmønstre, altså at ulike typer atferd (som f eks helseatferd) henger sammen på bestemte måter og inngår i en mer generell livsstil. Det er innenfor dette perspektivet vi har valgt å fortolke og diskutere funnene i denne studien.

Utgangspunktet for å anta at ulike typer atferd henger sammen og danner bestemte mønstre, må være at det finnes en eller flere felles faktorer som binder visse atferder sammen (kfr Veal, 1993). Dette kan være individuelle faktorer så som verdier og mål for konsekvensene av atferd (f eks god helse eller å ha det moro), det kan være moralske/verdimessige betraktninger, eller det kan være makelighets-hensyn. Dessuten kan ulike typer atferd tenkes å tjene samme funksjon, f eks som sosiale signaler om tilhørighet eller opprør eller som adgang til sosiale arenaer og fellesskap. På den annen side kan slike felles faktorer også tenkes til en viss grad å reflektere strukturelle forhold som f eks priser og tilgjengelighet på varer og tjenester som er relevante for ulike typer atferd.

Vi har altså funnet at hyppige kafegjester i stor grad deltar i et bestemt sett av helserelatert atferd og fritidsaktiviteter. Disse danner et mønster som i en viss grad er karakteristisk for hyppige kafegjester og som

derved beskriver en livsstil som er mer uttalt for denne gruppen. Dette mønsteret av atferd og aktiviteter omfatter både deltakelse i helseskadelig atferd som alkoholkonsum, røyking og cannabisbruk, såvel som deltakelse i underholdnings-pregete fritidsaktiviteter som rockekonserter, kino og bingo. Tilsvarende livsstilmønster for kafe-gjester er også funnet i en annen norsk studie som var basert på et utvalg av kafe-gjester i Oslo (Træen & Rossow, 1994).

Under hvilke betingelser er så et slikt livsstilmønster som omfatter hyppig kafe- og alkoholbruk, mest framtrædende? Variasjonen i kafebruk i ulike sosiodemografiske grupper viste at hyppig kafebruk er mer uttalt blant unge mennesker, blant enslige, blant ikke yrkesaktive og i byer og tettsteder. Videre analyser (se sluttnote 4) viste at disse sosiodemografiske kjennetegnene samvarierer på tilsvarende måte med den livsstilen som kjennetegner hyppig kafebesøk. En slik livsstil synes altså i en viss grad å være et ungdomsfenomen, muligens er livsstilen et uttrykk for eller resultat av verdier og holdninger som er mer framtrædende innenfor en ungdomskultur. Videre finner vi en slik livsstil i større grad blant enslige og ikke-yrkesaktive, hvilket kan indikere et større behov for sosiale arenaer og mindre sosial kontroll gjennom familie eller arbeidsplass i disse gruppene. Betydningen av urbaniseringsgrad kan blant annet forstås som et uttrykk for tilgjengelighet av tjenester (kafeer, konserter, kino og bingo) og varer (alkohol og cannabis).

Implikasjonene av disse funnene er at den livsstilen som synes å prege hyppige kafe-gjester også omfatter helseskadelig atferd, hvilket gjør denne gruppen til en viktig målgruppe for forebyggende eller helsefremmende tiltak.

REFERANSER

Amundsen, A., Nordlund, S. & Vale, P.H.: Alkohol og narkotika i Oslo. SIFA-rapport 1/95, SIFA, Oslo 1995.

Badura, B.: Life-style and health: some remarks on different viewpoints. *Social Science & Medicine*, 19 (1984): 341-347.

Kannas, L.: The dimensions of health behaviour among young men in Finland. *International Journal of Health Education*, 24 (1981): 146-155.

Klecka, W.R.: Discriminant analysis. Sage University Paper. Series: Quantitative Applications in the Social Sciences. Sage Publications, London 1980.

Knibbe, R.A., Oostveen, T. & van de Goor, I.: Young people's alcohol consumption in public drinking places: Reasoned behaviour or related to the situation? *British Journal of Addiction*, 86 (1991): 1245-1233.

Nordlund, S. Norske drikkevaner. En beskrivelse på grunnlag av offentlig statistikk og surveydata. I: O. Arner, R. Hauge og O.-J. Skog (red.): Alkohol i Norge, Universitetsforlaget, Oslo 1985.

Nordlund, S.: Drikkevaner og restaurantbruk i Trondheim. Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning, Oslo 1990.

Nordlund, S. Metoder og metodeproblemer ved estimering av alkoholforbruk. SIFA-rapport 3/92, SIFA, Oslo 1992.

Single, E.: Studies of public drinking: An overview. I: E. Single & T. Storm (Red). Public drinking and public policy. Proceedings of a symposium on observational studies at Banff, Alberta, Canada. Alcoholism and Drug Addiction Research Foundation, Toronto 1985.

Statistisk Sentralbyrå: Statistisk årbok 1992. Grøndahl og Dreyers Forlag A/S, Oslo 1992.

Træen, B. & Rossow, I.: Social characteristics of urban café guests in Norway, *Addiction* , 89 (1994): 999-1006.

Træen, B. & Nordlund, S.: Visiting public drinking places in Oslo: An application of the theory of planned behaviour. *Addiction*, 88 (1993): 1215-1224.

Træen, B.: Life style patterns among urban cafe guests in Norway. *Addiction Research*, 3 (1995): 123-134.

Veal, A. J.: The concept of lifestyle: review. *Leisure Studies*, 12 (1993): 233-252.

Wenzel, E.: Lifestyles and living conditions and their impact of health - A report of the meeting. In: Scottish Health Education Group. European Monographs in Health Education Research. Scottish Health Education Group, Edinburgh 1983, s. 1-18.

World Health Organization, Health Education Unit, Regional Office for Health Education, Copenhagen. (1986). Life-styles and health. *Social Science & Medicine*, 22, pp. 117-124.

Aarø, L.E., Wold, B., Kännas, L. and Rimpelä, M. (1986). Health behaviour in schoolchildren. A WHO cross-national survey. *Health Promotion*, 1, pp. 17-33.

Sammendrag

Denne rapporten beskriver resultater fra to spørreundersøkelser i den voksne norske befolkningen i 1991 og 1994 omkring alkoholvaner og kafe- eller restaurantvaner og livsstil. Undersøkelsene viser at det er en betydelig sammenheng mellom alkoholbruk og kafebesøk; - jo hyppigere kafebesøk, desto høyere alkoholkonsum. Alkoholkonsumet er høyest og kafebesøkene hyppigst i de yngre aldersgruppene, blant menn, blant enslige, blant de med høy utdanning, og blant de som bor i Oslo. Blant de som går ofte på serveringssteder (mer enn 1 gang i uka) utgjør øl en mer dominerende del av alkoholkonsumet enn blant de som går mindre hyppig på serveringssteder. De som går ofte på kafeer og restauranter drikker også oftere så mye at de føler seg tydelig beruset. De hyppige kafegjestene skiller seg også fra resten av befolkningen ved at de går oftere på kino, på rockekonsserter og på bingo, de røyker mere, og en større andel har erfaring med bruk av hasj eller marihuana.

Sluttnoter

1. I forbindelse med denne spørre-undersøkelsen, hadde SIFA blant annet fått i oppdrag å beskrive og analysere endel forhold knyttet til alkohol og narkotika for Oslo. For å få et tilstrekkelig antall respondenter for dette formålet, ble det trukket et større utvalg fra Oslo enn det folketallet skulle tilsi. Denne "oversamplingen" fra Oslo er det imidlertid korrigert for i alle analyser ved hjelp av en veieprosedyre (jfr Amundsen, Nordlund og Vale, 1995).
2. Mulige samspills effekter ble eksplorert ved å legge inn multiplikative interaksjonsledd i lineære regresjonsmodeller av alle mulige kombinasjoner av de sosiodemografiske variablene kjønn, alder, bosted, sivilstand, inntekt og utdanning (dvs. kjønn*alder, kjønn*bosted, kjønn*sivilstand, kjønn*inntekt, kjønn*utdanning, alder*bosted, alder*sivilstand, alder*inntekt, alder*utdanning, bosted*sivilstand, bosted*inntekt, bosted*utdanning, sivilstand*inntekt, sivilstand*utdanning, og inntekt*utdanning). For statistisk signifikante interaksjonsledd ble tri-variate analyser foretatt (en-veis variansanalyser for hver kategori på en av faktorene i samspillsleddet) for å angi gjennomsnittlig antall kafebesøk eller gjennomsnittlig alkoholkonsum per år innenfor kombinasjoner av undergrupper.
3. I diskriminantanalysen ble det estimert en diskriminantfunksjon som var statistisk signifikant. Diskriminantfunksjonen er en kontinuerlig indeks basert på settet av diskriminantvariable med tilhørende vektorer som maksimerer forskjellen mellom diskriminantgruppene (i dette tilfellet mellom respondenter som går henholdsvis hyppig og sjelden på kafe). Wilk's lambda for diskriminantfunksjonen (som er et inverst mål for modelltilpasningen) og de standardiserte kanoniske diskriminant-

funksjonskoeffisientene for de signifikante diskriminantvariablene er gjengitt i Tabell 14. Sistnevnte kan betraktes som parallellen til standardiserte regresjonskoeffisienter i lineær regresjon, og indikerer den relative styrken på sammenhengen mellom hver av diskriminantvariablene og diskriminantfunksjonen. Variablene ble trinnvis inkludert i modellen på grunnlag av Rao's V.

4. Vi foretok her en lineær regresjon av respondentenes skåre på diskriminantfunksjonen.

SIFA rapport

Følgende rapporter er tidligere utkommet i denne serien:

Rapportene kan bestilles fra instituttet.

1/88	Krogh, Per: <i>Pasienter i A-klinikker og kursteder</i> . 218 s., Oslo 1988.
1/89	Skretting, Astrid og Ole-Jørgen Skog: <i>Arresterte sprøytemisbrukere</i> . 113 s., Oslo 1989.
2/89	Hauge, Ragnar og Olav Irgens-Jensen: <i>Bruk av narkotika i Norge</i> . 38 s., Oslo 1989.
1/90	Skog, Ole-Jørgen: <i>Utviklingen av intravenøst narkotikamisbruk i Norge. Anslag for insidens og prevalens</i> . 66 s., Oslo 1990.
2/90	Nordlund, Sturla: <i>Drikkevaner og restaurantbruk i Trondheim</i> . 151 s., Oslo 1990.
3/90	Skog, Ole-Jørgen: <i>Prognose for aids-epidemien blant sprøytemisbrukere 1990 - 1999</i> . 26 s., Oslo 1990.
1/91	Skog, Ole-Jørgen: <i>Selvbetjeningssalg av sterkøl i svenske systembolagbutikker</i> . 26 s., Oslo 1991.
1/92	Hauge, Ragnar og Jens J. Guslund: <i>Straffutmålingen i promillesaker. En undersøkelse av hvordan endringene i promillelovgivningen i 1988 har påvirket domstolenes straffutmålingspraksis</i> . 104 s., Oslo 1992.
2/92	Irgens-Jensen, Olav: <i>Bruk av alkohol og narkotika blant tilsatte i Forsvaret. Resultater av en spørre-skjemaundersøkelse høsten 1991</i> . 40 s., Oslo 1992.
3/92	Nordlund, Sturla: <i>Metoder og metodeproblemer ved estimering av alkoholforbruk</i> . 117 s., Oslo 1992.

- 1/93 Arner, Oddvar: *Hva er alkoholisbruk? En undersøkelse av nordmenns holdninger til spørsmål omkring alkoholmisbruk og alkoholisme*. 48 s., Oslo 1993.
- 2/93 Skretting, Astrid, Randi Ervik og Kjell Erik Øye: *Aids-informasjonsbussen i Oslo. En intervju-undersøkelse av brukere*. 59 s., Oslo 1993.
- 3/93 Saglie, Jo og Sturla Nordlund: *Alkoholpolitikken og opinionen*. 56 s., Oslo 1993.
- 4/93 Skog, Ole-Jørgen, Øyvind Horverak, Sturla Nordlund og Thor Norström: *Vurdering av konsekvenser av ulike endringer i omsetningsform og priser for alkohol i Norge*. 61 s., Oslo 1993.
- 5/93 Rossow, Ingeborg: *Trends and variations in suicide in Norway. A description and short bibliography*. 28 s., Oslo 1993.
- 1/94 Saglie, Jo: *Norske drikkekulturer: Geografi, sosial bakgrunn, livsstil og tilgjengelighet*. 85 s., Oslo 1994.
- 2/94 Hauge, Ragnar og Amundsen, Arvid: *Virkninger av økt tilgjengelighet på alkohol. En undersøkelse av virkningene av åpning av vinmonopolutsalg i Sogn og Fjordane*. 103 s., Oslo 1994.
- 3/94 Aas, Henrik: *Aksjon mot ulovlig spritometning: Data fra evalueringens forundersøkelse*. 100 s., Oslo 1994.
- 4/94 Bretteville-Jensen, Anne Line: *Narkotikadødsfall i Norge. En analyse av utviklingen fra 1976-1993*. 69 s., Oslo 1994.
- 5/94 Rossow, Ingeborg og Amundsen, Arvid: *The Norwegian Conscript Study. A description of data collection, linkage of registers and establishment of data files*. 32 s., Oslo 1994.
- 1/95 Amundsen, Arvid, Sturla Nordlund og Per Halvor Vale: *Alkohol og narkotika i Oslo*. 27 s., Oslo 1995.

ISBN 82-7171-193-8

**Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning
Oslo 1995**

◀ *Falch* Hurtigtrykk, Oslo